

„Nauka i Szkolnictwo Wyższe”, nr 2/30/2007

Artur Bajerski

Prywatne szkolnictwo wyższe w Republice Czeskiej

Celem artykułu jest przedstawienie rozwoju oraz funkcjonowania prywatnego szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej. Możliwość powoływania uczelni prywatnych została tam wprowadzona ustawą dopiero w 1998 r., co spowodowało późniejszy niż w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej rozwój prywatnego sektora szkolnictwa wyższego. Późne uregulowanie prawne kwestii prywatnego szkolnictwa wyższego oraz sprawnie działająca procedura akredytacyjna sprawiły, że czeskie prywatne szkolnictwo wyższe jest słabo rozwinięte. W uczelniach prywatnych kształcą się jedynie 7% studentów, 90% z nich stanowią studenci studiów pierwszego stopnia. Autor skupia uwagę na roli, jaką pełnią w Czechach uczelnie prywatne z punktu widzenia dywersyfikacji szkolnictwa wyższego oraz jego dostępności przestrzennej.

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe, Republika Czeska, uczelnie prywatne, dostępność przestrzenna szkolnictwa wyższego.

Wprowadzenie

Po 1989 r. niemal we wszystkich krajach Europy Środkowo-Wschodniej należących dawniej do bloku socjalistycznego zaszły głębokie zmiany w systemach szkolnictwa wyższego. Mimo wielu podobieństw, charakter oraz dynamika zmian były w znacznym stopniu odmienne w poszczególnych krajach. Jedną ze sfer, która w różny sposób oraz w zróżnicowanym stopniu rozwinęła się po 1989 r., jest sfera niepublicznego (prywatnego) szkolnictwa wyższego. W jednych krajach niepubliczne szkolnictwo wyższe wprowadzono już na początku lat dziewięćdziesiątych (np. w Polsce oraz w Rumunii), w innych zaś nastąpiło to pod koniec tej dekady (np. w Republice Czeskiej) albo w pierwszych latach XXI stulecia (np. na Słowacji). W zasadzie im wcześniej rozpoczęto tworzenie sektora niepublicznego szkolnictwa wyższego, tym większy udział ma obecnie szkolnictwo niepubliczne w całym systemie szkolnictwa wyższego. Z drugiej strony, późniejsze uregulowanie kwestii funkcjonowania uczelni niepublicznych pozwalało na rozwijanie tego sektora w sposób bardziej świadomy i kontrolowany.

Celem artykułu jest przedstawienie rozwoju oraz funkcjonowania prywatnego szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej, która z kilku względów stanowi ciekawy przykład przemian w szkolnictwie wyższym. Po pierwsze, przekształcenia sektora szkolnictwa wyższego po 1989 r. cechowały się tam mniejszą żywiołowością niż w innych krajach dawnego Bloku Wschodniego. Po drugie, Republika Czeska jest jednym z nielicznych krajów, w których mechanizmy kontrolne (np. akredytacje programów studiów) w szkolnictwie wyższym wprowadzono już na początku lat dziewięćdziesiątych, czyli jeszcze przed powstaniem pierwszych uczelni niepublicznych. Po trzecie, Republika Czeska cechuje się najwyższym poziomem rozwoju gospodarczego spośród krajów Europy Środkowej i Wschodniej, odznaczając się przy tym jednym z najniższych współczynników skolaryzacji na poziomie wyższym.

Droga do prywatnego szkolnictwa wyższego

W Czechosłowacji prace nad pierwszym niesocjalistycznym prawem o szkolnictwie wyższym rozpoczęły się niemal wraz z przemianami ustrojowymi po 1989 r. Pierwsze prawo regulujące sektor szkolnictwa wyższego uchwalono, podobnie jak w Polsce, w 1990 r. W obu krajach zmniejszona została kontrola państwa nad uczelniami, szkołom wyższym pozwolono na znaczną samorządność, zdecentralizowano władzę w ramach uczelni, wskutek czego zarówno dziekani, jak i rady wydziałów uzyskały większy wpływ na życie uczelni niż organy ogólnouczelniane. W ustawie czechosłowackiej pominięto jednak zupełnie kwestię niepaństwowego szkolnictwa wyższego, co spowodowało wstrzymanie o kolejne lata wprowadzania elementów rynkowych do sektora edukacji wyższej.

W Republice Czeskiej, po rozpadzie Czechosłowacji w 1993 r., konieczność stworzenia nowej ustawy regulującej sektor szkolnictwa wyższego była tematem często poruszanym w debacie publicznej. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku w stworzenie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym było zaangażowanych trzech kolejnych ministrów edukacji oraz parlamentarna komisja ds. edukacji. Spośród wszystkich nowych propozycji największe zainteresowanie oraz kontrowersje wzbudzały dwie: kwestia niepaństwowych szkół wyższych oraz pomysł wprowadzenia symbolicznego czesnego w uczelniach państwowych¹. Obie propozycje stały się przedmiotem krytyki środowisk uczelnianych. Niemniej w 1997 r. osiągnięty został kompromis polegający na umożliwieniu funkcjonowania uczelni prywatnych przy rezygnacji z wprowadzenia czesnego w uczelniach publicznych (Tucker 2000). Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym została uchwalona w kwietniu 1998 r.

Ustawa o szkolnictwie wyższym z 1998 r. zakłada istnienie dwóch typów hierarchicznych szkół wyższych – uczelni typu uniwersyteckiego oraz uczelni typu nieuniwersyteckiego. Zgodnie z ustawą szkoła wyższa typu uniwersyteckiego ma prawo prowadzić studia I, II oraz III stopnia. Szkoła wyższa typu nieuniwersyteckiego prowadzi studia I stopnia, przy czym może również (za zgodą komisji akredytacyjnej) prowadzić studia II stopnia. Wprowadzono także zapis, że uczelnie typu nieuniwersyteckiego nie dzielą się na wydziały. O typie szkoły wyższej decyduje Komisja Akredytacyjna na podstawie spisu akredytowanych programów studiów. Typ uczelni powinien być zapisany w jej statucie.

¹ Planowana wysokość czesnego miała wynosić równowartość 700–800 zł za rok akademicki.

W ustawie dokonano rozróżnienia na szkoły publiczne, państwowe (wojskowe i policyjne) oraz prywatne (*Zákon....* 1998, § 2). Pierwsze uczelnie prywatne zaczęły funkcjonować w 2000 r.

Uczelnie prywatne w czeskiej ustawie o szkolnictwie wyższym

Prywatną szkołę wyższą w Republice Czeskiej może założyć osoba prawna, która (a) ma siedzibę lub prowadzi działalność gospodarczą na terenie jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej albo (b) która została założona na podstawie przepisów prawa jednego z państw członkowskich. Po złożeniu stosownego wniosku w ministerstwie, ministerstwo w ciągu 150 dni od daty jego doręczenia ma obowiązek zdecydować o wydaniu pozwolenia na utworzenie uczelni. Przed podjęciem decyzji ministerstwo zapoznaje się ze stanowiskiem Komisji Akredytacyjnej dotyczącym projektu programu studiów. Aby uzyskać zgodę na powołanie uczelni prywatnej, Komisja Akredytacyjna musi zatwierdzić co najmniej jeden program studiów oraz stwierdzić, że kadra tworzonej uczelni jest w stanie zapewnić odpowiednią jakość kształcenia (*Zákon... 1998, § 39*). W Republice Czeskiej akredytacji przez Komisję Akredytacyjną wymaga każdy program studiów. Jeśli dany program nie uzyska akredytacji, nie może być przeprowadzana rekrutacja na studia, nie mogą się odbywać zajęcia dydaktyczne, a także nie mogą być przeprowadzane egzaminy oraz przyznawane tytuły akademickie (licencjata, magistra lub równorzędne) (*Zákon... 1998, § 78*).

Zapewnienie środków finansowych na działalność edukacyjną, naukową, badawczą oraz rozwojową lub twórczą jest obowiązkiem założyciela prywatnej szkoły wyższej. Podobnie jak w Polsce, prywatna szkoła wyższa może się ubiegać do ministerstwa zarówno o dotację na prowadzenie akredytowanych programów studiów i związaną z nimi działalność naukową, badawczą oraz rozwojową lub twórczą, jak i o dotację na stypendia dla studentów (*Zákon.... 1998, § 78*). Prawo do obiegania się o dotację przysługuje jednak tylko uczelniom prywatnym funkcjonującym jako organizacje pożytku publicznego².

Do obowiązków prywatnej szkoły wyższej należy coroczne opracowanie, przedłożenie ministerstwu oraz upublicznienie raportu z działalności uczelni. W przypadku, gdy uczelnia otrzymuje dotacje z budżetu państwa, musi przedstawić ministerstwu również rozliczenie finansowe otrzymanych środków. Uczelnia prywatna musi opracować, uzgodnić z ministerstwem i upublicznić długookresowy plan działania, który corocznie musi być aktualizowany. Ponadto, na życzenie Komisji Akredytacyjnej, w określonych terminach jest zobligowana do bezpłatnego udzielenia Komisji wszystkich potrzebnych informacji dotyczących funkcjonowania uczelni (*Zákon.... 1998, § 42*).

Ministerstwo ma prawo cofnąć pozwolenie na działalność prywatnej szkoły wyższej. Może to nastąpić wówczas, gdy: żaden z programów studiów nie ma akredytacji, w ciągu jednego roku akredytacja została cofnięta co najmniej dwóm programom studiów, została zawieszona akredytacja wszystkich programów studiów lub w działalności uczelni zauważalne są poważne niedostatki, uniemożliwiające jej właściwe funkcjonowanie (*Zákon.... 1998, § 43*).

² Taką formę prawną w roku akademickim 2004/2005 miało 15 uczelni prywatnych.

Podobnie jak w Polsce, wysokość opłat za studia w prywatnej szkole wyższej regulują wewnętrzne przepisy uczelni (*Zákon....* 1998, § 58).

Rola Komisji Akredytacyjnej

Funkcjonowanie Komisji Akredytacyjnej zostało już wpisane w ustawę o szkolnictwie wyższym z 1990 r. Zatem w chwili, gdy umożliwiono powoływanie uczelni prywatnych, istniała już instytucja kontrolująca programy studiów oraz zaplecze kadrowe szkół wyższych. Od momentu umożliwienia tworzenia uczelni prywatnych zostały one objęte taką samą procedurą akredytacji jak uczelnie publiczne. Można sądzić, że kosztem pewnej dynamiki rozwoju ograniczyło to w dużej mierze wystąpienie wielu negatywnych zjawisk, znanych choćby z rozwoju niepublicznego szkolnictwa wyższego w Polsce w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych.

W Republice Czeskiej w procedurze akredytacji pokłada się znaczne nadzieje, uważa się bowiem, że właściwie funkcjonująca może być skutecznym narzędziem zapewnienia odpowiedniego poziomu kształcenia na uczelniach prywatnych (Šebková, Svatoň 2003).

Do ogólnych warunków, które musi spełnić każda szkoła wyższa, aby uzyskać akredytację danego kierunku studiów należą (*Standardy... 2005*):

- zapewnienie studentom bezpośredniego dostępu do sprzętu komputerowego i Internetu, w zakresie odpowiadającym liczbie studentów i określonemu kierunkowi studiów;
- zapewnienie dostępu do literatury naukowej z ostatnich pięciu lat; stan zgromadzonej literatury (książek i czasopism) powinien odpowiadać aktualnemu stanowi wiedzy o przedmiocie studiów;
- zapewnienie dostępu do materiałów dydaktycznych (wszelkie pozycje uznane za literaturę danego przedmiotu, których znajomość wymagana jest na egzaminie lub zaliczeniu, powinny być dostępne w bibliotece uczelnianej);
- w przypadku zajęć praktycznych w laboratoriach musi być umożliwiona samodzielna praca każdego studenta.

Kwestię zabezpieczenia kadrowego programów studiów uregulowano inaczej niż w Polsce. Postanowiono, że w przypadku studiów licencjackich większość zajęć powinna być prowadzona przez osoby z co najmniej stopniem naukowym doktora, przy czym co najmniej 40% wykładów powinno być prowadzonych przez samodzielnych pracowników naukowych. W przypadku zaś studiów magisterskich udział wykładów prowadzonych przez samodzielnych pracowników naukowych powinien być wyższy i wynosić co najmniej 60% (*Standardy... 2005*).

Istotną różnicą w funkcjonowaniu Komisji Akredytacyjnej w Republice Czeskiej w stosunku do polskiej Państwowej Komisji Akredytacyjnej jest upublicznianie na witrynie internetowej Komisji szczegółowych raportów z kontroli zarówno poszczególnych programów studiów, jak i całych szkół wyższych.

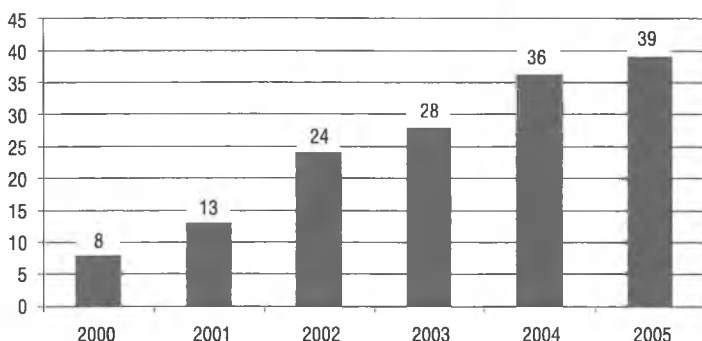
Charakterystyka prywatnego szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej

Czeskie prywatne szkolnictwo wyższe należy uznać za słabo rozwinięte. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest wydanie zgody na jego funkcjonowanie dopiero w 1998 r. Podczas gdy w Polsce w 2005 r. funkcjonowało już 312 uczelni prywatnych, w Czechach było ich jedynie 39. W Polsce jedna uczelnia niepubliczna przypadła średnio na 126 tys. mieszkańców, w Republice Czeskiej zaś na 262 tys. mieszkańców. Liczba uczelni prywatnych, choć stosunkowo niewielka, przewyższała jednak w Czechach wyraźnie liczbę uczelni publicznych, których w 2005 r. było 24.

Okresem szczególnej dynamiki powstawania uczelni prywatnych były pierwsze lata po uchwaleniu nowej ustawy o szkolnictwie wyższym (2000–2002). W tym okresie powstało ponad 60% funkcjonujących dziś uczelni. Po 2002 r. nastąpiło spowolnienie tego wzrostu (rysunek1).

Rysunek 1

Liczba uczelni prywatnych w Republice Czeskiej w latach 2000–2005

Źródło: dane Urzędu Statystycznego Republiki Czeskiej.

Mimo większej liczby uczelni prywatnych niż publicznych, udział uczelni prywatnych w kształceniu studentów w Republice Czeskiej jest niewielki. Na ogólną liczbę 280 tys. studentów w 2005 r. uczelnie prywatne kształciły jedynie 19,2 tys. (niespełna 7% ogółu³). Dla porównania: w polskich uczelniach niepaństwowych w 2005 r. studiowało blisko 600 tys. studentów, co stanowiło ok. 30% całkowitej liczby studentów w Polsce.

Dominującą formą kształcenia na czeskich uczelniach prywatnych są studia zaoczne – studenci zaoczeni stanowią blisko 60% ogółu studentów. Warto jednak zauważyć, że w Republice Czeskiej studia w trybie zaocznym są zdecydowanie mniej rozpowszechnione niż w Polsce oraz innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. W trybie zaocznym kształcą się tam niespełna co czwarty student (podczas gdy w np. Polsce co drugi). Udział studentów kształcących się w systemie studiów zaocznych na uczelniach prywatnych zdecydo-

³ Jest to jeden z najniższych udziałów studentów uczelni prywatnych w ogóle studentów spośród wszystkich krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Niższym udziałem cechowały się jedynie: Albania (1%), Słowacja (2%), a także Bośnia i Hercegowina oraz Chorwacja (po 3%). Źródło: dane UNESCO-CEPES.

wanie przewyższa udział studentów zaocznych na uczelniach publicznych, który w 2005 r. wynosił 24%.

Spśród istniejących w Republice Czeskiej prywatnych szkół wyższych 38 jest uczelniami typu nieuniwersyteckiego, jedynie jedna zaś uczelnią typu uniwersyteckiego⁴. Na 39 uczelni prywatnych funkcjonujących w 2005 r. aż 21 mieściło się w Pradze. Pięć uczelni mieściło się w Brnie, po jednej zaś w czternastu miastach: Kunowicach, Karlowych Warach, Ostrawie, Młodej Boleslav, Usti nad Łabą, Pilźnie, Kladnie, Trzebiciu, Kolinie, Czeskich Budziejowicach, Pisku, Przerowie, Znojmie oraz Otomuńcu. W ośmiu z tych miast wcześniej nie istniała żadna szkoła wyższa. Blisko 80% prywatnych szkół wyższych powstało więc w już wcześniej funkcjonujących ośrodkach akademickich. Jedynie co piąta została powołana w mieście nie mającym tradycji akademickich.

Podobnie jak w przypadku polskich uczelni niepublicznych, czeskie uczelnie prywatne prowadzą liczne filie oraz zamiejscowe ośrodki dydaktyczne. W roku akademickim 2004/2005 funkcjonowało 21 filii i zamiejscowych ośrodków dydaktycznych uczelni prywatnych, które znajdowały się w 20 miastach Republiki Czeskiej. W 14 z nich poza filią albo zamiejscowym ośrodkiem dydaktycznym uczelni prywatnej nie funkcjonuje żadna szkoła wyższa (np. Brzeclaw, Hodonin, Jeseník, Podebrady, Teplice). Co więcej, niektóre filie oraz zamiejscowe ośrodki dydaktyczne zlokalizowane są w regionach peryferyjnych pod względem zarówno położenia geograficznego, jak i poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego (np. Jeseník). W przypadku jedynie ośmiu miast bez wcześniejszych tradycji akademickich, w których powołano uczelnie prywatne, należy uznać, że lokalizacja ich filii i zamiejscowych ośrodków dydaktycznych silnie wpływa na zwiększenie dostępności przestrzennej do szkolnictwa wyższego niż liczba i lokalizacja ich uczelni macierzystych.

Mimo powoływania uczelni prywatnych w miastach nie mających tradycji akademickich oraz funkcjonowania licznych filii uczelni prywatnych, prywatne szkolnictwo wyższe jest silnie skoncentrowane przestrzennie. Jeszcze bardziej, niż w przypadku koncentracji szkół wyższych, widoczne jest to w przypadku koncentracji studentów uczelni prywatnych. W roku akademickim 2004/2005 ponad 60% ogółu studentów tych uczelni kształciło się w Pradze, 8% w Ostrawie, zaś po niespełna 5% w Brnie, Karlowych Warach i Usti nad Łabą. Łącznie aż 84% studentów uczelni prywatnych kształciło się w miastach, w których funkcjonują również uczelnie publiczne. A zatem jedynie co szósty student prywatnej szkoły wyższej studiował w 2005 r. poza tradycyjnymi ośrodkami akademickimi. W odniesieniu do ogółu studentów w Republice Czeskiej, studenci uczelni prywatnych w „nowych” ośrodkach akademickich stanowią jedynie nieco ponad 1%. Wpływ tworzenia uczelni prywatnych oraz ich filii w mniejszych miejscowościach na rozmieszczenie ogółu studentów w Republice Czeskiej jest więc nieznaczny.

Czeskie uczelnie prywatne są niewielkie w porównaniu zarówno z uczelniami publicznymi w Republice Czeskiej, jak i z uczelniami prywatnymi w innych krajach europejskich. W roku akademickim 2004/2005 w Republice Czeskiej na jednej uczelni prywatnej studiowało przeciętnie nieco ponad 500 osób, podczas gdy np. w polskiej niepublicznej szkole wyższej było ich blisko 1 tys. Co więcej, jedynie w pięciu prywatnych uczelniach liczba stu-

⁴ Od 2 listopada 2006 r. uczelnią typu uniwersyteckiego jest Vysoká škola Jana Amosa Komenského w Pradze, która uzyskała czteroletnie pozwolenie na prowadzenie studiów doktoranckich z zakresu pedagogiki specjalnej. W związku z tym konieczne było jej przekształcenie z uczelni typu nieuniwersyteckiego w uczelnię typu uniwersyteckiego.

dentów w 2005 r. przekraczała 1 tys. Cztery z nich znajdują się w Pradze (Vysoká škola finanční a správní, Vysoká škola J.A. Komenského, Bankovní institut, Vysoká škola hotelom), a jedna w Ostrawie (Vysoká škola podnikání). Wymienionych pięć największych szkół wyższych skupia ponad 50% wszystkich studentów uczelni prywatnych. Łącznie jedynie w dziewięciu uczelniach kształci się więcej niż 500 studentów, zaś aż 12 uczelni (blisko co trzecia) kształci mniej niż 200 studentów. W czeskim prywatnym szkolnictwie wyższym dominują więc mikrouczelnie, kształcące niewielką liczbę studentów. Jednocześnie występuje silna koncentracja kształcenia w kilku największych szkołach wyższych.

Czeskie uczelnie prywatne oferują głównie studia I stopnia. W roku akademickim 2004/2005 w prywatnych czeskich szkołach wyższych prowadzone były 53 kierunki studiów licencjackich (ze 101 specjalnościami), 1 kierunek magisterski (z sześcioma specjalnościami) oraz 9 kierunków studiów uzupełniających magisterskich (z 10 specjalnościami). Studenci studiów I stopnia stanowią ponad 90% studentów uczelni prywatnych. Uprawnienia do prowadzenia studiów magisterskich w 2005 r. miało jedynie 7 uczelni (niespełna co piąta), wszystkie były zlokalizowane w Pradze (*Informace...* 2004). O ile zatem w przypadku studiów licencjackich w uczelniach prywatnych można mówić o większej dostępności przestrzennej niż w przypadku studiów na uczelniach państwowych⁵, o tyle dostępność przestrzenna studiów magisterskich na uczelniach prywatnych jest nieporównanie mniejsza, ogranicza się bowiem do miasta stołecznego. Każdy absolwent uczelni niepublicznej z tytułem licencjata, który zamierza kontynuować naukę na studiach magisterskich, może to uczynić na jednej z uczelni publicznych albo, jeśli pragnie nadal studiować na uczelni prywatnej, musi kontynuować naukę na jednej z uczelni prywatnych zlokalizowanych w Pradze. Dotychczasowy rozwój studiów II stopnia w prywatnych szkołach wyższych w Republice Czeskiej doprowadził więc nie do zmniejszenia, lecz do pogłębienia nierówności w dostępie do studiów II stopnia. Dotyczy to zwłaszcza studiów dziennych. Dzielne studia magisterskie na uczelniach prywatnych podejmują bowiem ci, którzy są w stanie sprostać finansowo zakwaterowaniu w Pradze i opłacie czesnego – którego średnia wysokość w 2005 r. wynosiła blisko 50 tys. koron czeskich (równowartość ok. 6,5 tys. zł) – lub mieszkańcy Pragi i okolic.

Podobnie jak uczelnie prywatne w innych krajach, prywatne szkoły wyższe w Republice Czeskiej są zorientowane na kierunki „rynkowe”, które cieszą się największą popularnością, oraz te, których prowadzenie nie wiąże się z wysokimi kosztami zakupu stosownej aparatury i wyposażenia laboratoriów. Spośród prowadzonych programów studiów aż 51% stanowią kierunki ekonomiczne. Kolejne miejsca zajmują kierunki humanistyczne (21%), informatyka (10%) oraz prawo (5%). Struktura prowadzonych kierunków studiów jest zatem bardzo podobna do struktury kierunków studiów na uczelniach niepublicznych w Polsce. Strukturę tę należy uznać za niekorzystną ze względu na jej niedostosowanie do potrzeb rynku pracy. Największa stopa bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych notowana jest bowiem w grupie absolwentów, którzy ukończyli kierunki ekonomiczne, nauki przyrodnicze oraz związane ze sztuką⁶. Stopa bezrobocia absolwentów kierunków ekonomicznych wciąż wzrasta.

⁵ Uczelnie publiczne zlokalizowane są w 12 miastach Republiki Czeskiej.

⁶ Stopa bezrobocia absolwentów wymienionych grup kierunków studiów w 2003 r. wynosiła odpowiednio 12%, 14% oraz 18%. Przewyższała ona ponaddwukrotnie średnią stopę bezrobocia wśród absolwentów w Republice Czeskiej, która wynosiła niecałe 7% (Novak 2003).

Niekorzystna struktura programów studiów nie jest oczywiście jedynym problemem prywatnego szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej. O wiele większym wydają się trudności w zapewnieniu odpowiedniej jakości kształcenia. Obawy te są uzasadnione choćby z tego względu, że na uczelni prywatne, podobnie jak w Polsce, jest przyjmowany niemal każdy chętny. W 2004 r. spośród 9,3 tys. osób, które rzeczywiście wzięły udział w procesie rekrutacji na uczelnie prywatne, przyjętych zostało 8,8 tys., co stanowiło niemal 95% osób uczestniczących w procedurze rekrutacyjnej (*Informace...* 2004). Podobnie jak w Polsce, jedną z głównych przyczyn podjęcia nauki na uczelni prywatnej jest nieprzyjęcie na uczelnię publiczną. W tej sytuacji nawet przy właściwie działającej procedurze akredytacyjnej trudno zapewnić odpowiedni poziom wiedzy oraz umiejętności absolwentów uczelni prywatnych. Niemniej, pomijając kompetencje absolwentów szkół średnich przyjmowanych w progi uczelni, działalność edukacyjną prywatnych szkół wyższych w Republice Czeskiej ocenia się na ogół dobrze.

Czeskie uczelnie prywatne są silnie umiędzynarodowione w porównaniu zarówno z uczelniami niepublicznymi w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej, jak i z uczelniami publicznymi w Republice Czeskiej. Umiędzynarodowienie wyraża się w programach studiów w językach obcych oraz w odsetku studentów zagranicznych. Spośród 39 czeskich uczelni prywatnych aż siedem (blisko co piąta) prowadzi studia w języku angielskim, oferując łącznie 11 programów studiów w języku angielskim (8 licencjackich i 3 magisterskie uzupełniające). Podobnie jednak, jak w przypadku studiów magisterskich na uczelniach prywatnych, studia w języku angielskim są prowadzone prawie jedynie w Pradze (oferuje je sześć uczelni praskich i jedna w Mładej Boleslav). Jedna z uczelni zlokalizowanych w Pradze oferuje również program studiów w języku rosyjskim.

Uczelnie prywatne w Republice Czeskiej odznaczają się wysokim udziałem studentów zagranicznych (w uczelniach tych studenci zagraniczni stanowią blisko 13%, podczas gdy w uczelniach publicznych 6%). Należy jednak zauważyć, że wysoki udział studentów zagranicznych wśród studentów czeskich uczelni, zwłaszcza prywatnych, jest spowodowany w przeważającej mierze znaczną popularnością studiów w Czechach wśród młodzieży słowackiej. W roku akademickim 2004/2005 studenci pochodzący ze Słowacji stanowili blisko 80% ogółu studentów zagranicznych. Słowacy, ze względu na pokrewieństwo języka, nie muszą zdawać żadnych dodatkowych egzaminów językowych w procedurze rekrutacji do czeskich szkół wyższych, a ponadto podczas studiów mogą zdawać wszystkie egzaminy oraz pisać prace zaliczeniowe i dyplomowe, posługując się językiem słowackim. Kolejne miejsce wśród obcokrajowców studiujących w czeskich uczelniach prywatnych zajmują studenci pochodzący z krajów byłego Związku Radzieckiego – Rosji i Ukrainy (po 5%) (*Informace...* 2004).

W związku z tym, że niemal wszystkie uczelnie prywatne oferujące programy studiów w języku obcym są zlokalizowane w Pradze, w stolicy skoncentrowanych jest blisko 90% studentów zagranicznych kształcących się w prywatnych szkołach wyższych. Spośród praskich uczelni aż w sześciu z nich udział studentów zagranicznych przekracza 20%. W trzech studenci zagraniczni stanowią ponad 40%⁷. Tak wysoki udział studentów zagranicznych jest spowodowany tym, że są to uczelnie, które powstały z inicjatywy lub przy

⁷ Tymi uczelniami są: Mezinár. Baptistický teologický seminář, University of New York in Prague, Anglo-americký institut liberalních studií.

udziale obywateli amerykańskich. Wszystkie zajęcia dydaktyczne w tych szkołach wyższych prowadzone są w języku angielskim. Szkoły te oferują dyplom ukończenia uczelni amerykańskiej albo brytyjskiej. Wiąże się z tym jednak pewien problem – programy studiów w języku obcym często nie są zatwierdzone przez Komisję Akredytacyjną. A zatem uzyskane na tych uczelniach dyplomy nie są honorowane w Republice Czeskiej jako dokument formalnie potwierdzający wykształcenie wyższe. Może to powodować trudności z podjęciem pracy, zwłaszcza w instytucjach publicznych (Svatoň 2005).

Przyszłość prywatnego szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej

Prywatne szkolnictwo wyższe w Republice Czeskiej, mimo jedynie kilku lat funkcjonowania oraz niewielkiego udziału w kształceniu studentów, ma stosunkowo dobrą opinię. Ministerialne raporty podkreślają rolę uczelni prywatnych w dywersyfikacji całego sektora szkolnictwa wyższego. Jak jednak starałem się wykazać, rola tych uczelni jest nieco przeceniana – prywatne szkolnictwo wyższe jest silnie skoncentrowane w największych miastach, a szerzej dostępne są jedynie studia I stopnia. Ponadto udział studentów kształcących się na uczelniach prywatnych wciąż nie przekracza kilku procent. Należy jednak uznać, że prywatne szkolnictwo wyższe w Republice Czeskiej ma duże perspektywy rozwoju, wynikające m.in. z faktu, że mimo najwyższego spośród krajów Europy Środkowo-Wschodniej poziomu rozwoju gospodarczego Republika Czeska charakteryzuje się jednym z najniższych udziałów studentów w stosunku do ogółu ludności. W 2005 r. na 100 tys. ludności przypadało tam niespełna 3 tys. studentów⁸. Niższymi wskaźnikami charakteryzowały się tylko Albania oraz Bośnia i Hercegowina. W tym samym roku współczynnik skolaryzacji w grupie wiekowej 20–24 lata wynosił w Czechach 39%. Przewiduje się, że do 2011 r. wzrośnie on do 60%. Tak wysoki wzrost współczynnika skolaryzacji będzie odpowiadał zwiększeniu liczby studentów z 280 tys. w 2005 r. do ponad 430 tys. w 2011 r. (Novak 2003). Jeśli plany te miałyby się urzeczywistnić, czeskie szkolnictwo wyższe musiałoby stworzyć na uczelniach dodatkowych 150 tys. miejsc dla potencjalnych studentów. Duża część z nich zapewne podejmie studia w prywatnych szkołach wyższych, które potrafią elastyczniej dostosować się do popytu na poszczególne kierunki oraz formy studiów. W kolejnych latach można więc się spodziewać dalszego wzrostu liczby prywatnych uczelni oraz liczby ich studentów.

Literatura

Informace... 2004

Informace o stavu soukromého vysokého školství v roce 2004, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha.

Novak J. 2003

Demografický vývoj v ČR a jeho souvislosti s vysokoškolským vzděláním, Centrum pro studium vysokého školství, Praha.

⁸ Dla porównania: w Polsce na 100 tys. mieszkańców przypadało ponad 5 tys. studentów.

Standardy... 2005

Standardy Akreditační komise pro posuzování žádostí o akreditaci, rozšíření akreditace a prodloužení doby platnosti akreditace studijních programů a jejich oborů, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha.

Svatoň O. 2005

Private Higher Education in the Czech Republic, „International Journal of Private Higher Education”, nr 2.

Šebková H., Svatoň O. 2003

State Accreditation in the Czech Republic, Higher Education Reform Network Seminar, Kraków, 4 lipca 2003.

Tucker A. 2000

Reproducing Incompetence: The Constitution of Czech Higher Education, „East European Constitutional Review”, nr 3/9.

Zákon... 1998

Zákon Č 111/1998 SB. o Vysokých Školách (úplné znění).